

Srí Lanka – nová kapitola vo vedení protipovstaleckých bojov?

Jana Kotorová

Po tom, čo sa prezidentovi Mahindovi Rajapaksovi podarilo zastaviť skoro tri desaťročia trvajúce povstanie v priebehu pár rokov, sa Srí Lanka dostala do pozornosti mnohých štátov, ktoré čelia podobnej výzve povstaleckých skupín. Pozornosť púta o to viac, že za svoj úspech nevďačí aplikácii tradičných pravidiel vedenia protipovstaleckých bojov, ale stratégii založenej najmä na zásadnej vojenskej sile. Takýto prístup je v ostrom kontraste s dnes vyzdvihovanou americkou stratégiou orientovanou na obyvateľstvo s cieľom vyhrať „srdcia a mysle“ miestneho obyvateľstva, ktoré sa tak dobrovoľne pridá na stranu vlády.¹ Zámerom tejto analýzy je poukázať na kroky srílanskej vlády, ktoré znamenali rýchle ukončenie povstania a zdôrazniť princípy, uplatniteľné aj v súčasnosti prebiehajúcich povstaniach, ako napríklad v Afganistane.

Nová srílanská vláda na čele s prezidentom Rajapaksom, ktorá sa ujala vedenia Srí Lanky v roku 2005, nemala jednoduchú pozíciu, keď sa rozhodla definitívne skončovať s povstalcami. Tamilským tigrom (Liberation Tigers of Tamil Eelam)², ktorí bojovali za nezávislosť severovýchodnej časti Srí Lanky od začiatku 80. rokov, sa v priebehu konfliktu podarilo vybudovať poloprofesionálnu armádu, ktorá disponovala dokonca námornou a leteckou silou. Prepracovaná sieť finančnej podpory zo zahraničia zabezpečila potrebné financie pre fungovanie kvázi samostatného štátu vo vnútri Srí Lanky i na uskutočnenie útokov proti srílanskej vláde. Mierové rokovania medzi predstaviteľmi vlády a lídrami Tamilských tigrov znamenali skôr viac legitimity pre povstalcov, ako nádej na ukončenie konfliktu. V kombinácii s lobby u zahraničných vlád, mediálnej propagandy a v nadväznosti na predchádzajúce kroky legálnych politických strán snažiacich sa o nezávislosť tamilského Ilámu, sa tak Tamilským tigrom podarilo získať status bojovníkov za slobodu.

Prezident Rajapaksa však neakceptoval toto postavenie Tamilských tigrov a pristupoval k nim ako k povstalcom a teroristom ohrozujúcich bezpečnosť a územnú celistvosť štátu. Preto uskutočnil rúzne kroky, ktorými prevrátil protipovstaleckú teóriu hore nohami. V prvom rade poveril vtedajšieho veliteľa srílanskej armády Saratha Fonseku jasným

cieľom – úplne zničiť Tamilských tigrov. Tým sa armáde uvoľnili zviazané ruky a mohla razantne zakročiť proti povstalcovi, keďže politická vôľa predstaviteľov krajiny rešpektovať akékoľvek straty s cieľom dosiahnuť víťazstvo, bola verejne deklarovaná. To tiež umožnilo srílanskej armáde adaptovať svoj prístup k vedeniu protipovstaleckému boju a zbaviť sa konvenčného vojenského myslenia, ktoré častokrát bráni ozbrojeným silám poraziť povstalcov. Tejto zmene podliehala celá doktrína, ktorá „kopírovala“ mnoho zásad boju povstalcov. Napríklad boli vytvorené malé, len osem-členné špeciálne operačné tímy pechoty (Special Infantry Operations Teams - SIOT), ktoré boli mobilnejšie a schopné konať nezávisle. Tieto tímy potom omnoho ľahšie prekonali nepriateľské línie, pričom dokonca využívali taktiku „udri a uteč“ charakteristickú práve pre povstalcov. Namiesto toho, aby nedostatok mužov dopĺňali z radov konvenčne trénovaných vojakov (ako sa deje v Afganistane), Fonseka nariadil zvyšovanie

¹Vojenský koncept „vyhrať srdcia a mysle“ sa zameriava na získanie si dôvery a rešpektu miestneho obyvateľstva (prostredníctvom zaistenia bezpečnosti a vhodných podmienok pre rozvoj) s úmyslom zabezpečiť jeho podporu legitímnej vláde a zabrániť povstalcovi získať ich pomoc. Takáto stratégia sa teda orientuje na miestne obyvateľstvo a operácie najmä politickej povahy, a je v protiklade s tradičnou, na nepriateľa zameranou stratégiou, ktorá je charakteristická najmä využitím tvrdej vojenskej sily.

²Potláčanie práv menšinových Tamilčanov na Srí Lanke vyústilo v roku 1976 k vytvoreniu militantnej nacionalistickej organizácie Tigrov oslobodenia Tamilského Ilámu (LTTE), ktorá zjednotila dovedy rozdrobené skupinky odporu voči Srí Lanskému väčšinovému etniku Sinhálcov. Cieľom tejto separatistickej organizácie bolo vytvorenie samostatného štátu Tamilčanov na severovýchode Srí Lanky, pričom na dosiahnutie svojho cieľa sa neváhali uchýliť aj k samovražedným atentátom. Tamilské tigre sa stali priekopníkmi vo výrobe a použití samovražedných viest a tiež v samovražedných útokoch na mori. Občianska vojna vypukla naplno v roku 1983. Aj napriek snahe viacerých štátov urovnať konflikt nenásilnou cestou, sa mier podarilo dosiahnuť až v roku 2009, po rozsiahlej vojenskej kampani srílanskej armády.

počtu tímov SIOT, ktoré vďaka špeciálnemu tréningu kvalitatívne ďaleko prevyšovali svojich tradične trénovaných kolegov. Takáto zmena vo vedení boju, pri ktorej srílanská armáda využívala gerilovú taktiku, zasiahla Tamilských tigrov nepripravených a neschopných prispôbiť sa novej situácii. Spolu s číselnou prevahou vojakov si tak armáda zachovala iniciatívu nevyhnutnú pre zabezpečenie víťazstva.

Srí Lanka nepodcenila ani vplyv informácii na konflikt. O odhodlanosti vlády definitívne poraziť Tamilských tigrov svedčí aj fakt, že ignorovala odsúdenie zo strany medzinárodného spoločenstva po tom, čo začala kontrolovať tok informácii v oblastiach, kde prebiehali boje. Zahraniční novinári mali prístup len k informáciám, ktoré im vláda sama poskytla, pričom súčasne zablokovala všetky internetové stránky podporujúce Tamilských tigrov. Na svet tak prenikli fotografie povstalcov strieľajúcich na civilistov snažiacich sa uniknúť z vojnovéj zóny, či členov LTTE chrániacich sa živým štítom vytvoreným z vyplašených Tamilčanov. Súčasne vláda bránila úniku dôkazov o vlastných krutostiach a opatreniach v rozpore s medzinárodným právom. Rajapaksovi sa tak postupne podarilo delegitimizovať tamilské hnutie za nezávislosť, ba dokonca vďaka cieľavedomej diplomatickej lobby v zahraničí mnoho krajín označilo Tamilských tigrov za teroristickú organizáciu.

Tým sa vláde vytvoril priestor pre väčšiu izoláciu Tamilských tigrov. Tento moment využila na získanie podpory obyvateľstva, kedy preniesla moc na lokálnu úroveň. Nečakala, kým bude región stabilizovaný, aby sa v ňom konali voľby. Aj napriek tomu, že hrozili útoky zo strany LTTE, reprezentanti na najnižších úrovniach boli riadne zvolení a zastúpení (aj keď je otázne do akej miery boli spravodlivo zastúpení Tamilovia či ostatné menšiny žijúce na Srí Lanke). Tým vláda

ukázala obyvateľstvu, že nehrozí vytvorenie mocenského vákua (ktoré by prípadne mohlo vyplniť LTTE). Okrem toho, keď od Tamilských tigrov zbehla skupina podporujúca plukovníka Karunu, prezident Rajapaksa namiesto jeho uväznenia začlenil tohto kľúčového lídra Východnej provincie do svojej vlády. Na jednej strane tak ponúkol nenásilnú alternatívu k Tamilským tigrom, na druhej strane armáda získala na svoju stranu dôležitý zdroj informácií, keďže Karuna dobre poznal nie len oblasť Východnej provincie a situáciu v nej, ale aj najužšie vedenie LTTE a ich plány.

Prezidentovi Rajapaksovi sa tak podarilo dosiahnuť zriedkavý úspech v histórii vedenia protipovstaleckých bojov vďaka stratégii založenej na pevnej vojenskej sile. Mnoho odborníkov sa teraz pýta, či je možné srílanský model úspešne aplikovať aj v iných krajinách. Napríklad Afganistanu, ktorý sa zmieta v konflikte už desaťročie, americká protipovstalecká doktrína nepriniesla úľavu a napriek postupnému sťahovaniu vojsk z oblasti je vyriešenie afganskej krízy v nedohľadne. Nastal preto čas na opätovnú zmenu doktríny? Srí Lanka naznačila, že vojenská porážka povstalcov môže byť za istých okolností rovnako efektívna ako samotné odstránenie príčin konfliktu. A to za značne kratší čas ako predpokladá americká stratégia, podľa ktorej takáto protipovstalecká kampaň spojená s budovaním štátu trvá roky, ak nie dekády. Použitie masívnej sily a ochota vlády riskovať straty na životoch civilistov nevedli k zhoršeniu situácie, ako varuje manuál FM 3-24³, ale k rýchlejšiemu koncu povstalcov. Navyše, žiadne

vyjednávania s LTTE a odmietnutie snáh o uzatvorenie dočasného prímeria, na ktoré tlačilo medzinárodné spoločenstvo, nedali šancu povstalcom na preskupenie svojich síl. Zdá sa teda, že napriek tvrdému vedeniu celej kampane, srílanský model poskytuje účinnú alternatívu v súčasnosti prevládajúcemu prístupu vedenia protipovstaleckých bojov. Otázne však ostáva, na koľko je nevyhnutné poľaviť z našich demokratických princípov, aby bol dosiahnutý podobný úspech. A či vôbec sme ochotní popustiť z našich hodnôt pre zabezpečenie neistého víťazstva.

Okrem toho, pre povstanie na Srí Lanke existujú určité špecifiká, ktoré napomohli k jeho rýchlemu koncu. Srí Lanka ako ostrov je izolovaná a pomerne malá krajina, a teda odrezať povstalcov od vonkajšej pomoci a ich následná kontrola bola oveľa jednoduchšia ako v prípade Afganistanu. Takisto, Tamilské tigre jasne deklarovali svoj cieľ – samostatný Tamilský štát. Vláda tak mohla podniknúť kroky na uzmierenie a odstránenie príčin nespokojnosti umiernennej časti Tamilčanov. V Afganistane, kde časť Afgancov bojuje za návrat Talibanu a jeho režimu, ďalšia časť obyvateľstva sa len chce zbaviť prítomnosti cudzích vojsk vo svojej krajine a iná časť sa snaží o uchopenie moci pre seba, je situácia omnoho komplikovanejšia a pre legitímnu vládu je zložitejšie uspokojiť požiadavky povstalcov. Navyše, aj historické okolnosti, ktoré viedli k radikalizácii Tamilov sú značne odlišné od afganskej skúsenosti. Napriek tomu je možné načrtnúť niekoľko princípov, ktoré sú podľa vzoru Srí Lanky aplikovateľné aj pre Afganistan:

³ Poľný manuál FM 3 – 24 predstavuje základnú príručku Armády Spojených štátov týkajúcu sa povstania a vedenia protipovstaleckých bojov. Bol publikovaný v roku 2006 ako reakcia na zhoršujúcu sa situáciu v Iraku a Afganistane, v snahe stanoviť primárne zásady protipovstaleckých operácií. Tie vychádzajú z toho, že povstanie je vo svojej

podstate politickej povahy, a preto nemôže byť zničené čisto vojenskými prostriedkami. Dôraz sa kladie viac na obyvateľstvo, bez ktorého podpory povstalci nemôžu uspieť.

-
- **Zmena myslenia armády** - je obdivuhodné, ako srílanská armáda dokázala pretransformovať svoj postoj a tradičné myslenie a následne využiť proti povstalcom ich vlastnú taktiku. Namiesto nasadzovania konvenčných vojsk je preto nevyhnutné rozširovať počet špeciálnych operačných tímov, ktoré dokážu ľahšie preniknúť za nepriateľské línie (prípadne splynúť s miestnym obyvateľstvom), a ktoré sú špeciálne trénované pre nasadenie počas povstania.
 - **Kontrola informácií** – napriek tomu, že sa v Afganistane snažíme ukotviť demokratické princípy, ktoré zahŕňajú aj slobodný prístup k informáciám, povstalci nebojujú podľa pravidiel. Neváhajú zverejniť aj nepravdivé správy, aby si na svoju stranu naklonili obyvateľstvo či

získali podporu v zahraničí. Počas trvania povstania je preto potrebné, aby vláda a armáda držali tok informácií pevne vo svojich rukách a zabránili šíreniu zveličených alebo nepravdivých informácií týkajúcich sa jej vlastných operácií.

- **Decentralizácia moci** – jedným zo základných protipovstaleckých opatrení je zabránenie vzniku mocenského vákua, ktoré by mohli vyplniť povstalci. To je možné dosiahnuť prenesením moci na najnižšie úrovne. Platí to obzvlášť v krajinách ako Afganistan, kde je spoločnosť organizovaná na základe kmeňovej príslušnosti. Dôležité je preto zabezpečiť pravidelné voľby na miestnych úrovniach a tak poskytnúť obyvateľstvu možnosť naplnenia svojich potrieb nenásilnou cestou.

Autorka je mladšou vedeckou pracovníčkou CENAA. V súčasnosti je študentkou magisterského stupňa štúdia v odbore medzinárodné vzťahy na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

CENAA Policy Papers

No. 2/2013, Vol. 2

Centrum pre európske a severoatlantické vzťahy

Tolstého 9, 811 06 Bratislava

www.cenaa.org/publikacie/policy-papers/